

שער ה: חתן וכלה

לקראת הנשואין

א. שמות זהים

יש נוהגים שאין אדם לוקח אשה ששמה כשם אמו או שם אביה כשמו (צוואת ר' יהודה החסיד סי' כו)^א.

הטעם: משום יראת כבוד להורים (ילקוט מנהגים עמ' 366).

ב. קנין ותנאים

יש הנוהגים לעשות לפני הנשואים "קנין", בין הורי החתן והכלה, ויש נוהגים לעשות "תנאים", ויש שעושים שניהם (ילק"מ עמ' 83).

ההבדל ביניהם: "קנין" הוא הסכם בכתב וקנין סודר, הנערך בין ההורים, לעתים אף בלי השתתפות החתן והכלה, וללא אורחים וקרואים, שבו קובעים ההתקשרות בין הצדדים וההתחייבויות הכספיות של כל צד, והוא מעין זכרון דברים ללא נוסח קבוע. ה"תנאים" הוא הסכם הנשואים שנוסחו קבוע ונערך בבית הורי הכלה, בהשתתפות החתן, הכלה וקרובי משפחה וידידים, ואף נערך בקנין סודר ובפני עדים המוסיפים את חתימתם. לעתים אין הפרטים על ההתחייבויות הכספיות מפורטות ב"תנאים" אלא בנספח הנקרא "ראשי פרקים", והוא לא נקרא בפומבי (שם).

א ועיין חכמת אדם כלל קכג סע' יג, שו"ת יביע אומר ח"ב סי' יז, אוצר ישראל כר"ה עמ' 67.

שער ה: חתן וכלה

תלה

ג. תנאים

יש נוהגים לכתוב במסיבת האירוסין שטר אירוסין (תנאים) שבתחילתו נאמר: המגיד מראשית אחרית², הוא יתן שם ושארית לאלה התנאים והברית שנדברו והותנו בין שני הצדדים וכו' (נחלת שבעה סי' ה)³.

הטעם: ע"ש הנאמר (סוטה ב.) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, כלומר זווג זה מן השמים הוא (טעמי המנהגים סי' תתקלח).

ד. סעודת התנאים

יש נוהגים שצד החתן עושה את הסעודה לכבוד כתיבת התנאים (מנהגי וורמיישא לר"י שמש סי' רכז).

הטעם: ע"ש הנאמר אצל אליעזר עבד אברהם (בראשית כ"ד נג'נד) ומגדנות נתן לאחיה ולאמה, ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו (טע"ה הערה לסי' תתקלח).

ה. שבירת צלחת

נוהגים שבשעת מסיבת האירוסין (התנאים) לאחר קריאת שטר התנאים שוברים צלחת (פרמ"ג מ"ז או"ח סי' תקס אות ד, ילקוט מנהגים עמ' 37 ר"ב)⁷.

הטעם: כדי לזכור חרבן בית המקדש כשם ששוברים כוס בשעת חופה (פרמ"ג שם).

ועוד, לסמל קשר השידוך "כשם שצלחת זו לא תהא עוד שלמה כך לא יפרד עוד הזיווג הזה" (ילקוט מנהגים עמ' 37).

ב ישעיה מ"ו י.

ג נוסח אחר בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קלא, וע"ע נתיבי עם עמ' שפ, אוצ"י כר"י עמ' 276.

ד מעמד זה נקרא באשכנז "קנס לעגן" היינו, הטלת קנס על מי שיפר את ההסכם שנחתם בין הצדדים (י"מ עמ' 37).

ועוד, כלי חרס שנשבר אין מתקנים אותו מה שאין כן כלי זכוכית כשאפשר וכדאי לתקנו, כך ארוסין אין מבטלים אותם מה שאין כן נשואים שמבטלים ע"י גט, לכן שוברים בארוסין צלחת (כלי חרס) ובחופה כוס (כלי זכוכית) (לקוטי מהרי"ח ח"ג דף קנט בשם שערי רחמים על מנהגי הגר"א).

ו. שבת נחמו

יש נוהגים להעדיף את השבוע של "שבת נחמו" לקבוע בו נשואים (דור דור ומנהגיו עמ' 166).

הטעם: משום שבשבוע של "שבת נחמו" חל ט"ו באב, היום שהותר בו שבת בנימין, "בעבור זה מהיום ההוא הוקבע לדורות להתעסק בחיתונים ביום הזה" (בני יששכר מאמר בתולה במחול ב').

ז. עליה לתורה

נוהגים שבשבת שלפני החתונה מוליכים את החתן לביה"כ ועולה לתורה (בה"ל סי' קמו סע' א').

הטעם: ע"ש שאמרו חז"ל (פדר"א פי"ז) ראה שלמה שמידת גמילות חסדים גדולה לפני המקום וכשבנה ביהמ"ק בנה שני שערים אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכין בשבתות ויושבין בין שני שערים הללו, והנכנס בשער חתנים היו יודעין שהוא חתן והיו אומרים לו השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות וכו', משחרב ביהמ"ק התקינו שיהו חתנים ואבלים הולכים לבית הכנסת ולבתי מדרשות, ואנשי מקום רואין את החתן ושמחים עמו (טור יו"ד סי' שצג, מס' סופרים פי"ט הי"ב).

ה תענית ל:.

ו נהג כצאן יוסף עמ' קיב, ילקוט מנהגים עמ' 37. יש מקומות שהחתן עולה למפסיד (ילקוט מנהגים עמ' 83).

שער ה: חתן וכלה

תלז

ועוד, "כי שבעת ימי המשתה מתחילין בשבת" (נוהג כצאן יוסף שם)¹.

ח. חתן עולה פעמיים

יש נוהגים שהחתן עולה פעמיים לתורה, בשבת שלפני החתונה ובשבת שלאחריה (מג"א סו"ס רפב)².

הטעם: משום שחתן דומה למלך³, מה מלך כותב לו שני ספרי תורה, אף חתן עולה פעמיים לתורה (מדרש תלפיות ענף חתן).

ט. תענית חתן וכלה

נוהגים שהחתן והכלה מתענים ביום החופה (רמ"א אע"ה סי' סא סע' א)⁴.

הטעם: הואיל שבאותו יום מוחלים להם על כל עונותיהם⁵, והרי הוא להם כיום כפורים (מג"א ריש סי' תקעג)⁶.

ועוד, שמא יהיו שכורים בעת הקדושין ויהיה ספק בתוקפם (מג"א שם, שו"ת מהר"ם מיניץ סי' קט).

ועוד, ע"ש שאמרו (שבת קל). ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרה (=אין כתובה ללא מחלוקת), לכן מתענים שלא יתקיים הכלל הזה ולא תהיה מחלוקת בין הצדדים (שד"ח מערכת חתן וכלה בשם מהר"י מברונא).

ז "ומזמרים לו אחד יחיד ומיוחד" (שם) במנהגי וורמיישא לר"י שמש מובא שהחתן עולה רק בשבת לאחר התנאים (ח"ב עמ' ב) וכן במקור חיים (בכרך) סי' קלו.

ח וכ"כ הלבוש שם בהג"ה לסעי' ז, ילק"מ עמ' 37.

ט פרדר"א פט"ז.

י סנהדרין כא:.

יא יש נוהגים שרק החתן צם, והמנהג אצל עדות המזרח שאף החתן אינו צם (בן א"ח שנה א פר' שופטים אות יג, כנה"ג אר"ח סי' תקנט, שו"ת יחווה דעה ח"ד סי' סא, יביע אומר ח"ג אה"ע סי' ט, מקור"ח ח"ה פרק רלו סע' טז).

יב ראה ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג ורש"י בראשית ל"ו ג.

יג לפי המס"מ (ח"ג פ"א אות ב) התענית ביום לפני החופה. בבאה"ט (סי' סא אות ה) מובאים שני הטעמים ומוסיף, שלפי הטעם הראשון עליהם להשלים התענית, אבל לפי הטעם השני עליהם לצום רק עד החופה.

תלח

מדור ח: שהשמחה במעונם

ועוד, הצום משום אבילות על ירושלים לקיים מה שנאמר (תהלים קל"ז ו) **אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי** (ערוגת הבושם ח"ד עמ' 44 בשם ר' אפרים מבונא, הרמ"א אה"ע סי' סה סע' ג).

ועוד, כדרך שעושים חסידים ראשונים שהיו מתענים על מצוה החביבה עליהם כגון לולב ושאר דברים (מט"מ ח"ג אות ב עמ' קז בשם הרוקח סי' שנג).

לפני החופה

י. הינומא

נוהגים שהחתן מכסה את ראש הכלה בצעיף (הינומא) לפני החופה (דרישה אה"ע סי' סה סק"א, ט"ז אה"ע שם סק"ב)^א.

הטעם: ע"ש הנאמר (רות ג', ט) ופרשת כנפך על אמתך (מטעמים דט"ז).

ועוד, ע"ש הנאמר (בראשית כ"ד, סה) **ותקח הצעיף ותתכס** (מהרי"ל עמ' תסו).

ועוד, משום שנפסק בשו"ע (אה"ע סי' סה סע' ב) **שאסור להסתכל בכלה, ומאידך מוסיף הרמ"א** (שם) **שמותר להסתכל בתכשיטיה^ב, לכן מכסים פניה בהינומא** (לקוטי מהרי"ח ח"ג דף קל)^ג.
ועוד, ההינומא רומזת לכסות שמכסה הבעל את אשתו מעיני האנשים, שמכאן ואילך בהיותה אשת איש ההסתכלות בה אסורה (כתרו"ק בראשית כ' טז).

יא. זריקת חטים

יש נוהגים לזרוק חטים על החתן והכלה בהליכתם לחופה (או"ח סי' קעא סע' ד)^ד.

א יש שנוהגים לגלות פני הכלה קודם הקידושין (מט"מ ח"ג סי' ח עמ' קח בשם צדה לדרך, כנה"ג אה"ע הגה"ט סי' לט אות ה).

ב עיין בטור ודרישה שם.

ג וראה דגול מרובה (יו"ד ס' שמב ד"ה שמכסין) מנהג שהרב מתכבד בכיסוי הינומא.

ד מהרי"ל עמ' תסד, ממנהגי יהדות אשכנז ילק"מ עמ' 37, ויש שנוהגים לזרוק פתיתי

שער ה: חתן וכלה

תלט

הטעם: לסימן טוב שיהיו פרים ורבים כחטים (רוקח סי' שנג)^ה.
ועוד, "חלב חטים ישביעך" (תהלים קמ"ז יד) בגימטריה: חתן וכלה
(נוהג כצאן יוסף נשואין סי' ז עמ' קיג)^ו.

יב. שושבין

נוהגים שמלויים את החתן והכלה לחופה (בד"כ על ידי
ההורים) והם נקראים שושבינים (תוספתא כתובות א, ד; ילקוט מנהגים ע'
84).

הטעם: ע"ש שדרשו חז"ל (ברכות סא.) על הפסוק ויביאה אל
האדם (בראשית ב, כב) מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם
הראשון (רש"י: משתדל בחופתו ובזיווגו), ובב"ר (פ"ח טו) אמרו:
מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדם הראשון, ובזהר (פר'
בראשית) ויביאה אל האדם מהכא אוליפנא דבעאן אבא ואימא
דכלה לאעלא ברשותא דחתן'.

יג. נרות

נוהגים שהשושבינים המובילים את החתן והכלה לחופה
מחזיקים נרות בידיהם (ילק"מ עמ' 84).

הטעם: מנהגי חתן וכלה נלמדים ממעמד מתן תורה, בו ה'
התגלה "כחתן זה שיוצא לקראת כלה" (מכילתא פ"א)^ז ובמתן תורה

נייר צבעוניים וממתקים (שם עמ' 84) ויש מקומות שהנשים זורקות ממתקים ואגוזים
על החתן בעת עלייתו לתורה בשבת שלפני החתונה (=שבת אויפורין) (ילקוט מנהגים
עמ' 83), וראה תוס' ברכות נ: ד"ה ולא, ומ"ב סי' קעא ס"ק כא.
ה "ומה שזורקים מלח שנאמר (במדבר י"ח יט) ברית מלח עולם" (הרוקח שם), בהמנהיג
(הל' ארוסין ונשואין דף עב ע"ב) מובא שזורקים שעורים "שיהיו פרים ורבים כשעורים".
ו בשעה שזורקים יש שאומרים: השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך (שם), וראה
מנהגי וורמיישא לר"י שמש ח"ב עמ' כה והערה 21.
ז ביהודה היו מעמידין שני שושבינין אחד משל בית חתן ואחד משל בית כלה
(תוספתא כתובות א, ד).
ח ראה רש"י שמות י"ט יז.

תמ

מדור ח: שהשמחה במעונם

נאמר (שמות כ, יח) **וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים**
(תשב"ץ סי' תסז, עמ' מד).

יד. שנים

יש נוהגים להחזיק שני נרות או אבוקות כשמובילים את החתן
והכלה לחופה (ילק"מ עמ' 84).

הטעם: נר בגימטריה מאתים וחמשים, ושני נרות הם חמש
מאות כמנין "פרו ורבו" (מט"מ עמ' קז).

טו. נשואי אחים

יש נוהגים לא לערוך חופות של שתי אחיות או שני אחים ביום
אחד (ט"ז או"ח סי' תקמו ס"ק^ו).

הטעם: משום דאין מערבין שמחה בשמחה' (שם).

טז. א"ל מלא רחמים

אם ההורים או אחד מהם, של החתן והכלה אינם בחיים, יש
נוהגים לפני עריכת החופה להתפלל לעלוי נשמתם בתפילת
א"ל מלא רחמים (עדות לישראל עמ' סג)^א.

הטעם: ע"ש המובא בזהר (פר' פנחס דרי"ט): שנשמות ההורים
לוקחים חלק בשמחת ילדיהם (ניצוצי זהר שם אות ו)^ב.

ט וי"א דאפילו בשבוע אחד אין לעשותם (באה"ט שם) ועיין שעה"צ סי' תקמו אות ג.
י מו"ק ח:.

יא אצל הספרדים נהוג שחתן יתום עולה לתורה בשבת שלפני החתונה ועורך
"אשכבות" לנפטרים (מקו"ח ח"ה פרק רלו סע' יד), וראה ס' מנהגים חב"ד עמ' 75.

יב מכאן כנראה נשתרבב המנהג לפני החתונה להשתטח על קבריהם ולהזמינם
לחתונה (עדות לישראל השלמות והוספות לעמ' סג).

החופה

יז. קידושין ביום

יש נוהגים שלא לערוך קדושין בלילה (נת"ע עמ' שסא, היכל עבוה"ש ח"ד עמ' י בשם נהר פקוד ונהר מצרים).

הטעם: הואיל ויש הסוברים שאין נתינת גט אלא ביום ולא בלילה, וכבר הישוו חכמים (קדושין ה.)^א קידושין לגיטין (באה"ט אה"ע סי' כו אות ד ופת"ש שם אות ז)^ב.

יח. תחת כיפת השמים

ברוב עדות אשכנז נוהגים לערוך את החופה תחת כיפת השמים ולא תחת גג (רמ"א אה"ע סי' סע סע' א).

הטעם: לסימן טוב שיהיו זרעם ככוכבי השמים^א (רמ"א שם).

ועוד, משום שהחופה מצד הדין צריכה להערך ברשותו של החתן, לכן היא נערכת בחוץ השייך לרבים וגם לחתן חלק בו (ערוה"ש אה"ע סי' נה סע' יח, ובאור הגר"א שם אות ט).

ועוד, בעריכת החופה מחוץ לבית יש משום פרסום השמחה כנאמר בברכת הנשואים "ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם" (ש"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סי' לח)^א.

א "ויצאה" "והיתה" (דברים כ"ד ב) מקיש הויה ליציאה (קדושין שם).

ב ראה שד"ח אספ"ד מע' חתן וכלה וחופה אות כד.

ג בראשית כ"ב יז.

ד רוב הספרדים והתימנים נוהגים לערוך החופה תחת גג, וכן נוהגים מקצת יוצאי אשכנז (נת"ע עמ' שפד, ילק"מ עמ' 37, היכל עבוה"ש ח"ד עמ' י) וראה שו"ת יביע אומר ח"ג אה"ע סי' י.

יט. בגד לבן (קיטל בלעז)

יש נוהגים שהחתן לובש בגד לבן (קיטל) תחת החופה (ילקוט מנהגים עמ' 176).

הטעם: הואיל וביום החתונה מוחלים לו כל עונותיו כביום הכפורים^ה, שלובשים בו בגדי לבן ע"ש שנאמר (ישעיה א', יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (מטעמים די"ח).^א

כ. החתן קודם

נוהגים שתחילה מובילים את החתן לחופה ואח"כ את הכלה (מטעמים די"ז).

הטעם: שמצינו במכילתא (יתרו פרשה ג') ה' מסיני בא (דברים ל"ג ב) לקבל את ישראל כחתן זה שהוא יוצא לקראת כלה^ה, משמע שהחתן בא קודם (מטעמים שם).

כא. הכלה בימין

יש נוהגים להעמיד את הכלה לימין החתן תחת החופה (מטעמים די"ח)^ט.

הטעם: ע"ש הנאמר (תהלים מ"ה, י) נצבה שגל לימינך, וגם סופי תיבות אלו הם "כלה" (מטעמים שם)^א.

ה ראה ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג.

ו רמ"א סי' תרי סע' ד.

ז יש נוהגים שבשנה ראשונה אין החתן לובש בגד לבן ביום כפור כיון שכבר היה עליו באותה שנה לעורר לתשובה (אוצר כל מנהגי ישורון עמ' 29, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' כח, עדות לישראל עמ' נח).

ח וראה רש"י שם.

ט בילק"מ עמ' 84 (מנהגי אשכנז פרושים) מובא שמעמידים הכלה לשמאל החתן.

י שגל פרושו: האשה (מצודות שם)

יא וראה שד"ח מערכת חתן וכלה סי' ל (כרך ז' עמ' 59).

שער ה: חתן וכלה

תמג

כב. פונים למזרח

יש נוהגים שהחתן והכלה כשעומדים תחת החופה פניהם כלפי מזרח (אוצר דר"מ עמ' 127).

הטעם: "שיהיו פניהם נגד ארון הקודש" (באר היטב אה"ע סי' סא סק"ז)² נראה שטעם זה מתייחס לזמן שהיו עורכים החופה בבית הכנסת על הבימה או בחצר ביה"כ ליד הפתח², ולכן הקפידו שיעמדו כלפי מזרח נגד ארון הקודש.

כג. סבוב הכלה

נוהגים שמסובבים הכלה מסביב לחתן שלש פעמים תחת החופה (אוצר דר"מ עמ' 127)³.

הטעם: ע"ש שנאמר (ירמיה ל"א כא) כי ברא ה' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר, והיא מנבואות הנחמה של ירמיה (מטעמים עמ' יח). ועוד, כנגד הנאמר כי יקח איש אשה שלש פעמים בתורה: דברים כ"ב יג; שם כ"ד א; שם שם ה (תשב"ץ סי' תסז עמ' מד). ועוד, כנגד שלש פעמים "וארשתוך" שאמר הנביא הושע (ב' כא"כ) (אוצר כמ"י סי' ז, ז).

ועוד, כנגד שלש הדרכים שעל ידם האשה מתקדשת: כסף, שטר וביאה (קדושין ב.) וכנגד שלשת הדברים שהאיש מחויב לאשתו: שאר כסות ועונה (שמות כ"א ז) (אוצר כמ"י שם).

יב "בזמננו אין אנו מקפידים על כך" (באה"ט שם בשם כנה"ג).
יג ועיין מהר"ל עמ' תסו.

יד לאחר שהחתן והכלה מגיעים לחופה ובעת סיבוב הכלה החזן שר "מי אדיר על הכל, מי ברוך על הכל, מי גדול על הכל, מי דגול על הכל הוא יברך את החתן ואת הכלה" (טעה"מ סי' תתקס). יש נוהגים לסובב שבע פעמים (ילקוט מנהגים עמ' 84) והטעם "על פי סוד שבע החופות שעשה הקב"ה לאדם וחוה בגן עדן" (מנהגי א"י עמ' שלד).
אצל הספרדים מנהג זה אינו נוהג (שם).

כד. הציבור עומד

נוהגים שהציבור עומד בשעת עריכת החופה עד גמר שבע הברכות הנאמרות תחתה (באה"ט אה"ע סי' סב סק"א בשם כנה"ג).

הטעם: משום שבברכה השביעית של שבע הברכות תפילה וברכה לעם ישראל: ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וכו', לפיכך יש לעמוד, כמו שאמרו חז"ל (סוטה לח.) כה תברכו (במדבר ו' כג) — בעמידה (לחם רב סי' סא לר' יעקב די קאשטרו)^{טו}.
ועוד, העמידה היא לכבודו של החתן הדומה למלך (כנה"ג אה"ע סי' סב)^{טז}.

ועוד, הואיל וברכת חתן צריכה מנין של עשרה, דינה כמו כל דבר שבקדושה^{יז}, שעומדים בו, כקדושה וברכו (ש"ת דרכי נועם חאו"ח ס"ס ג'^{יח}).

כה. אפר מקלה

יש נוהגים לתת אפר מקלה^{יט} על ראש החתן כשעומד תחת החופה (או"ח סי' תקס סע' ב, אה"ע סי' סה סע' ג, ספר א"י סי' כג סע' ג).

הטעם: כדי לזכור את חרבן בית המקדש וירושלים, לקיים מה שנאמר (תהלים קל"ז ו) **אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי** (או"ח ואה"ע שם)^כ.

טו ויש שואלים מברכת כהנים שהציבור רשאי לשבת ורק הכהנים עומדים (ראה מג"א או"ח סי' קכח ס"ק כב) ולמה כאן על כולם לעמוד? (עדות לישראל עמ' סג) אפשר שבחופה המבדק מוציא את כולם בברכה נמצא שכל הציבור מברך. ובשבע ברכות שאומרים בברכת המזון יושבים משום שהן המשך של בהמ"ז הנאמרת בישיבה. ועוד, שלא להטריח הציבור (כתר ש"ט סי' תרטז בשם חיי אברהם).

טז חתן דומה למלך (פדר"א ספט"ז).

יז ראה מגילה כג.:

יח ועיין שו"ת יביע אומר ח"ו אה"ע סי' ח.

יט אפר שרפה, אפר ששרד מחמרי שרפה (א"ש).

כ המקור בגמרא (ב"ב ס:) מאי על ראש שמחתי? א"ר יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים. א"ל ר' פפא לאביי היכא מנח ליה? במקום תפלין, שנאמר (ישעיה ס"א ג) לתת להם פאר תחת אפר "מכלל שהיו רגילין ליתן אפר במקום תפלין כדכתיב

שער ה: חתן וכלה

תמה

כו. ברכת אירוסין

נוהגים שאת ברכת האירוסין שלפני הקדושין מברך מסדר הקידושין ולא החתן (רמ"א אה"ע סי' לד סע' א)^{כא}.

הטעם: כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (ט"ז שם בשם רש"ל)^{כב}.

כז. טבעת

נהוג שהקדושין תחת החופה נעשים ע"י טבעת שנותן החתן לכלה ומקדש אותה בה (אה"ע סי' לא סע' ב, באה"ט שם סי' כז אות ג, כלבו סי' קמג)^{כג}.

הטעם: על ידי הטבעת שהאשה תענוד ידעו הכל שהיא נשואה ולא עוד פנויה (נחלת שבעה, ירושלים תשכט, סי' יב דף לח)^{כד}.

כח. טבעת ללא אבן

נוהגים לקדש בטבעת שאין בה יהלום או אבן יקרה (אה"ע סי' לא סע' ב).

הטעם: משום שרוב בני אדם אינם יודעים להעריך שווי של יהלום או אבן יקרה, ואפשר שהכלה תחשוב שהאבן יקרה

(יחזקאל כ"ד יז) פארך חבוש עליך" (רשב"ם שם), לדעת הרמ"א (או"ח סי' תקס סע' ב) יש לעשות זכר לחרבן ע"י שבירת כוס תחת לחופה, וכן נהגו בקהלות אשכנז (ילק"מ עמ' 37, ליקוטי מהר"ח ח"ג דף קלא) וכן נהגו הספרדים (כה"ח שם אות כא, בא"ח שופטים ש"א אות יא), וכתב הב"י (אה"ע סי' סה) בשם הכלבו "נמנעו שלא לתת אפר מקלה בראשי החתנים מפני שאין העם מוחזקים כלל בהנחת תפלין, ולא יהיה בהם האפר תחת פאר". והתימנים נהגו בהנחת אפר ולא בשבירת כוס (סדור כנה"ג, נחלת יוסף – מנהגים דף יג).

כא לדעת הרמב"ם (אישות ספ"ג) החתן מברך וכן הוא בסמ"ג עשין סח.

כב ועיין שו"ת הר צבי או"ח סי' מד.

כג וראה תוס' קדושין ט. ד"ה והלכתא.

כד בקהלות ספרדיות מסוימות נשתמר עדיין המנהג לקדש בכסף (היכל עבוה"ש ח"ד עמ' ט), ויש נוהגים לקדש בטבעת של כסף עפ"י דרך הקבלה (בן א"ח ש"א שופטים אות ח) וכן במנהגי קומרנה סי' קכב.

תמו

מדור ח: שהשמחה במעונם

יותר משוויה האמיתי ויש חשש לקדושי טעות (בית שמואל וחלקת מחוקק אה"ע שם) כ"ה.

כט. שווה פרוטה

נוהגים שלפני נתינת הטבעת לאשה ע"מ לקדשה, עדי הקדושין נשאלים בפניה ומעידים שהטבעת שווה פרוטה (כלבו סי' קמג אות י) כ"ו.

הטעם: שמא יתברר שהטבעת הנראית של זהב אינה אלא נחשת ומצופה זהב והקדושין קדושי טעות (שם).

ל. כדת משה וישראל

נוהגים שהמקדש את האשה מוסיף ואומר: כדת משה וישראל (רמ"א אה"ע סי' כז סע' א בשם הכלבו) כ"ז.

הטעם: שמא יארע דבר בין בני הזוג ובי"ד יצטרך להפקיע את הקדושין למפרע ולכן הוא מקדש על דעת בי"ד, (כרם שלמה על אה"ע סי' כז בשם הראב"ן).

לא. שבירת הכוס

נוהגים שהחתן שובר כוס זכוכית תחת החופה (רמ"א אור"ח סי' תקס סע' ב, ואה"ע סי' סה סע' ג) כ"ח.

הטעם: זכר לחרבן בית המקדש לקיים (תהלים קל"ז ו) אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי (כלבו סי' סב ורמ"א שם) כ"ט.
ועוד, משום וגילו ברעדה (תהלים ב' יא) — במקום גילה שם תהא

כה ראה כלבו סי' קמג אות י.

כו וכן פסק הרמ"א אה"ע סי' לא סע' ב.

כז לשון הברייתא: נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי, וכן פוסק המחבר (שם), וראה תוס' גיטין לג. ד"ה כל.

כח יש מקומות בהם השמש שובר הכוס (ילקוט מנהגים עמ' 37).

כט ויש שאומרים גם את הפסוק (תהלים שם שם) אם אשכחך ירושלים וכו' (ט"ז אור"ח סי' תקס ס"ק ד).

שער ה: חתן וכלה

תמז

רעדה, להזכירנו שאין השמחה במלואה בזמן הזה (שע"ת אר"ח סי' תקס בשם משבצות)^ל.

ועוד, להזכיר שבירת הלוחות כעין שאמרו חז"ל (במ"ד סוף פ"ה) ביום חתונתו (שה"ש ג יא) — זה סיני (כתר ש"ט עמ' תריז).

לב. חופת אלמן ואלמנה

נוהגים שחופת אלמן ואלמנה נעשית בצינעה (לקוטי מהרי"ח ח"ג עמ' קלא).

הטעם: ע"ש שלוחות שניים ניתנו למשה בצינעה (שם) לא.

הכתובה והחתונה

לג. חודש וירח

נוהגים לכתוב בשטר הכתובה כך וכך בשבת כך וכך לחודש, ובגט כך וכך לירח (לבוש אה"ע סי' סו סע' א).

הטעם: לשון ירח מצינו אצל גרושין (דברים ל"ג יד) גרש ירחים^א, וכבר אמרו חז"ל (ברכות יט.) לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן, ואלו אצל נשואין מצינו לשון חודש (דברים כ"ד ה) כי יקח איש אשה חדשה (לבוש שם סע' ב).

לד. דיוק בשמות

נוהגים שמדקדקים בכתיבת הכתובה ובפרט בשמות החתן והכלה (אוצר דו"מ עמ' 186).

ל וראה תוס' ברכות לא. ד"ה אייתי ורוקח סי' שנג ושנד, במחז"ו (עמ' 589) מובא: ומטיח הכוס של זכוכית בכותל ושוברו משום דכתיב (משלי י"ד כג) בכל עצב יהיה מותר. ועיין של"ה לפרשת שופטים (ח"ב דף פה) טעם אחר בשם הרקנאטי ושר"ת יביע אומר ח"ד אה"ע סי' ט.

לא הלוחות הראשונים על שניתנו בפומבי לפיכך שלטה בהם עין הרע ונשתברו, לכן (בלוחות השניים) א"ל הקב"ה אין לך יפה מן הצניעות (תנחומא כי תשא לח) וראה רש"י שמות ל"ד ג.

א שהארץ מגרשת ומוציאה (רש"י שם).

הטעם: "שאם יקרה שיגרש אחד את אשתו ילמדו שמותיהם מהכתובה" (שם).

לה. כתובה – הנוסח בארמית

נהוג שכותבים הכתובה בארמית² ואין לשנותה ולכותבה בעברית (שור"ת קול מבשר ח"ב סי' כד).

הטעם: "מחמת החשש שאם ירצו לשנות הנוסח ללשון אחרת שמא יבוא לטעות ולכתוב תיבות שמפסידים הכוונה, כמו שחששו בגט³, כיון שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה" (שם).

לו. החתימה

יש נוהגים שהעדים והחתן חותמים על הכתובה בשעת "קבלת פנים" לחתן, לפני הליכתו לחופה (רמ"א אה"ע סי' סא סע' א, ד"מ סי' סו אות ב).

יש נוהגים שהעדים חותמים מתחת לחופה אחר הקדושין, כשקוראים הכתובה והקורא מגיע לתיבת "וקנינא", הרב מסדר הקדושין מקבל קנין מהחתן והעדים (והחתן) חותמים על הכתובה (ספר א"י סי' ד סע' א).

הטעם למנהג הראשון: הואיל ומעיקר הדין החופה צריכה להערך כך שאחריה "לא יחסר דבר" (מ"מ על הרמב"ם אישות פ"י ה"ז), ומכיון שאסור לחיות חיי אישות ללא כתובה, לכן הכתובה חייבת להכתב ולהחתם לפני שעורכים את החופה (עדות לישראל עמ' יא).

ועוד, "משום שלפעמים כשעושים החופה בערב שבת יש תיגרא ביניהם, ומשהים החופה עד סמוך לחשיכה, ואם היו מאחרים החתימה עד אחר החופה לא היו יכולים לחתום

ב הנוסח מובא ברמב"ם הל' יבום וחליצה פ"ד הל' לג.
ג ראה רמ"א אה"ע סי' קכו סע' א וח"מ שם סק"ה.

שער ה: חתן וכלה

תמט

מחמת השבת, לכך חותמים קודם לכן בכל הכתובות" (לבוש סי' סו ס"ק י').

הטעם למנהג השני: משום שבנוסח הכתובה כתוב לאמור: וצביאת כלתא דא והוות ליה לאינתו (=והסכימה הכלה והיתה לו לאשה), לכן יש לחתום על הכתובה לאחר שהגיעו לחופה, ונישאה לו כדת וכדין (לבוש סי' סו סעי' י, נת"ע שם ס"ק א').

לז. חתימת החתן

נהוג בירושלים שאף החתן חותם על הכתובה בנוסף לשני העדים (שור"ת ציץ אל' חיר"ד סי' צג).⁷

הטעם: משום שאם לא ימצאו עדים לקיים חתימת שני העדים וימצאו עדים לקיום חתימת החתן, הרי היא כאילו נתקיימה חתימת העדים, ואין הבעל נאמן לומר פרעתי הכתובה, וגובה האשה אף מן היורשים (ומן הלקוחות) כדין שטר מקוים, וגם לא יוכל הבעל לטעון טענת זיוף (שור"ת צ"א שם).

לח. כיצד חותם

יש נוהגים שהחתן חותם על הכתובה: פלוני בן פלוני החתן, ולא פלוני החתן בן פלוני או: החתן פלוני בן פלוני (מהרי"ל עמ' תעג).

הטעם: שכן מצינו שאמרו חז"ל (יומא כג:): נעניתי לכם עצמות שואל בן קיש מלך ישראל (וחתן דומה למלך) "אף על פי ששואל הוא המלך כתב מלך ישראל לבסוף" (מהרי"ל שם).⁷

ד ויש נוהגים שהעדים חותמים אחרי שבע הברכות (מנהגי א"י עמ' שלג, היכל עבוה"ש ח"ד עמ' כב) וראה שור"ת מהר"ם מינץ סי' קט, ואנצ' תל' כרט"ז עמ' תלד.

ה וכן מובא בנהר מצרים פ' כתובות פע' יב ובשור"ת תשב"ץ ח"ד טור השלישי סי' א, ועיין שור"ת יביע אומר ח"ג אה"ע סי' יג.

ו פדר"א ספט"ז.

ז אבל לענין גטין אינו כן והמהרי"ל פסל גט שנכתב: משולם בן אורי המכונה "וייבש" במקום: משולם המכונה "וייבש" בן אורי (שם).

לט. הקריאה

נוהגים לקרוא את הכתובה תחת החופה בין ברכת האירוסין לברכת הנשואין (רמ"א אה"ע סי' סב סע' ט).

הטעם: בימי קדם היו מברכים את ברכות הנשואין בנפרד, במקום ובזמן, מברכת האירוסין¹, משהנהיגו לצרף הברכות ולברך אותן תחת החופה הנהיג רש"י לקרוא הכתובה בין הברכות כדי שיהיה הפסק ביניהן (ערוה"ש אה"ע סי' סב סע' ט)².

מ. חדר יחוד

נוהגים שאחרי החופה נכנסים החתן והכלה לחדר יחוד ואוכלים שם (רמ"א אה"ע סי' נה סע' א, קצוש"ע סי' קמח)³.

הטעם: משום שלדעת פוסקים לא נגמרו הנשואים עד שיתייחדו החתן והכלה במקום צנוע, והיחוד הוא חלק מהחופה (ח"מ סי' נה ס"ק ט)⁴.

מא. הסעודה

יש נוהגים שאבי הכלה מכין את סעודת הנשואין ולא אבי החתן (טע"ה סי' תתקפ).

הטעם: משום שאמרו חז"ל (ברכות ו:): כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, לכן כדי לא להכשיל את אלה הנהנים ואינם משמחים, מכין אבי הכלה את הסעודה, ואז אינה סעודת חתן אלא סעודת כלה (טע"ה שם בשם קרבן עני).

ח מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת ארוסין בבית ארוסין (כתובות ז:).
ט וראה ספר הישר (שו"ת) לר"ת סי' תרכ והגהת אשרי כתובות ז: ותוס' פסחים קב: ד"ה שאין.

י ויש למנוע שלא יכנס לשם שום אדם כדי שיהיה יחוד גמור (ב"ש אה"ע שם ס"ק ה) וראה שלחן העזר (שם) בדבר הצורך בעדי יחוד.

יא ועיין שו"ת חוות יאיר סי' נ, מנחת יצחק ח"ד סי' כח. ומנהג הספרדים שאין עושים יחוד אחרי החופה (מובא בר"ן בריש מסכת כתובות, ארץ חיים אה"ע סי' נה עמ' 485, מקו"ח ח"ה פרק רלז) ועיין שו"ת יביע אומר ח"ה אה"ע סי' ח.

שער ה: חתן וכלה

תנא

מב. דרשה

יש נוהגים שהחתן דורש בדברי תורה בסעודת הנישואין (אוצר דר"מ עמ' 145).

הטעם: משום שאמרו חז"ל (פסחים מט:): כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי, לפיכך החתן דורש בדברי תורה להוכיח שאינו עם הארץ (מטעמים ד"ט).

מג. התוף בירושלים

משום אבילות על חרבן בית המקדש הוטל איסור לפני כמאה שנה על השימוש בכלי זמר בחגיגות נשואין בירושלים פרט לתוף (ממנהגי יהדות אשכנז, פרושים, ילק"מ עמ' 85).

הטעם: כדי שהגברים לא ישמעו את שירת הנשים (שם) ²¹.

מד. בהמ"ז על שתי כוסות

כשאומרים ברכות חתנים (שבע ברכות) בברכת המזון נוהגים לומר "דוי הסר" ובהמ"ז על כוס אחת, אח"כ שש ברכות חתנים על כוס שניה וברכת בורא פרי הגפן על הכוס הראשונה (בית שמואל אה"ע סי' סב אות יא).

הטעם: משום שאין ברכות חתנים שייכות לבהמ"ז והן ברכות לעצמן ולכן זקוקות לשתי כוסות, ואם יברך בורא פרי הגפן בתחילת השבע ברכות, שש הברכות תהיינה הפסקה בין ברכת בפה"ג ושתיית היין, לפיכך מברך בפה"ג בסוף (ש"ת חיים שאל ח"א סי' מד, וראה אבודרהם עמ' סד) ²¹.

יב קול באשה ערוה (ברכות כד ע"א).

יג אולם לדעת המחבר (אה"ע סי' סב סע' ט) שאין צריך שתי כוסות, אלא על כוס של בהמ"ז מברך שבע ברכות, משום שסובר שברכות חתנים שייכות לבהמ"ז, לפיכך יש לברך בפה"ג בתחילת שבע הברכות כמו יקנה"ז (ש"ת חיים שאל שם), בליל פסח שאי אפשר להוסיף על הכוסות מברכים על כוס אחת (מקור"ח ח"ה פרק רלח סע' יח).

מה. התפילה בשני וחמישי

בירושלים היה מנהג שבימי שני וחמישי החתן היה מתפלל בביתו ואינו בא לבית הכנסת לתפילה בציבור (תקנות ירושלים מנהגי או"ח סי' יב, הב"ד מנהגי א"יזק"ש סי' ד).

הטעם: כדי לא למנוע מהציבור אמירת תחנון (שם).

מו. ליווי

אין החתן יוצא לבדו לרחוב בשבעת ימי המשתה אלא רק בליווי (רמ"א יו"ד סי' סד סע' א).

הטעם: חתן דומה למלך, מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו כך החתן אינו יוצא לשוק לבדו (פדר"א פט"ז, א"ח הל' קדושין סי' כא ח"ב עמ' 666).

מז. קריאת ואברהם זקן

בקהילות ספרד ותימן יש נוהגים לקרוא לכבוד החתן בשבת שאחרי החתונה, מתוך ס"ת נוסף שמוציאים¹⁷, או שגוללים את הס"ת שקראו בו הפרשה, או מתוך חומש¹⁸ שבעה פסוקים מפרשת חיי שרה, מואברהם זקן בא בימים עד ולקחת אשה לבני משם (בראשית כ"ד א"ז)¹⁹. ויש שמתרגמים פסוק בפסוק מתוך אונקלוס בנעימה. את הפסוקים קוראים אחרי העולה שלישי או בין חמישי לששי, ויש קוראים אותם אחרי מפטיר או אחרי ההפטרה (אבודרהם עמ' ששה, כנה"ג בהגה"ט סי' רפא, ילק"מ עמ' 239, 268, 310, היכל עבוה"ש ח"ג עמ' פז ואילך)²⁰.

הטעם: "להזכיר העם שיזהר בנשואיו" כשם שאברהם אבינו השביע את עבדו שיצחק יקח אשה "לא מבנות הכנעני" (בראשית

יד כשיש שנים או שלשה חתנים בבית הכנסת מוציאים ס"ת לכל חתן (נתי"ע סי' קלח).
טו בהערות מובא שקורא פסוקי ואברהם זקן בעל פה (עיר חתן).
טז במחזור רומניה מובא שיש לקרוא תשעה פסוקים עד וישבע לו על הדבר הזה.
יז המנהג מובא גם בריטב"א יומא ע. שו"ת בית יהודה או"ח סי' ס, שו"ת צדקה ומשפט או"ח סי' ד, שו"ת משיב דבר ח"א סי' טז.

שער ה: חתן וכלה

תנג

כ"ד ג) ושלא יקח אשה לשם יופי ולא לשם ממון ולא לשם שררה (רבינו בחיי בראשית כ"ד ג).

ועוד, "יש בפרשה זו אזהרה לאדם שישא אשה מבנות משפחתו ושידבק בקרובותיו, כי כן עשה אברהם שנאמר (שם שם ד) כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק, וכן עשה עמרם שנאמר (שמות ב' א) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" (רב"ח שם"י).

ועוד, "מפני שרוב חתנים עמי הארץ ואינם יודעים לקרוא (בס"ת) והרגילו אותם לקרוא פרשה הידועה אפילו לעמי הארץ" (תשב"ץ ח"ב סי' לט).

ועוד, "משום טלפעמים אין בפרשה הפסקה טובה לחתן כגון בפרשת האזינו וכיוצא בה, ומשום נישואין (=סימן רע) אינם רוצים לקרוא לחתן פרשה שיש בה קללה ותפסו להם מנהג זה בכל פרשה, ובחרו להם פרשה זו שהיא מענין זווג" (תשב"ץ שם).

מח. הפטרת שוש אשיש

יש נוהגים להפטיר לחתן בשבת שאחרי חתונתו הפטרת פרשת נצבים (ישעיה ס"א י – ס"ב ה): **שוש אשיש** (רמ"א סי' תכח סע' ח).

ויש שאומרים שנים שלשה פסוקים מהפטרת שוש אשיש אחרי הפטרת השבוע (אר"ח סי' קמד סע' ב) ^ט.

הטעם: להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו כנאמר (שם ס"ב א) **למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט** (היכל עבוה"ש ח"ג עמ' צ) ².

יח ואפשר שתיקנו המנהג בימי השמד כאזהרה לא להתערב בגויים בנשואי תערובת (ברית כהונה הב"ד היכל עבוה"ש שם), ועיין כתר ש"ט סי' שמא ושמב.

יט וי"נ להתחיל ונודע (ס"א ט) עד בחצרות קדשי (ס"ב ט), וראה אנצ' תלמ' כר"י ערך הפטרה הערה 416.

כ הפטרת שוש אשיש לחתן נהוגה בכמה קהילות תימניות (היכל עבוה"ש שם) אבל בכל קהילות אשכנז אין מפטירין אותה לחתן (אנצ' תל' שם).

מט. שהשמחה במעונו

בשבעת ימי המשתה מוסיפים בזימון של בהמ"ז שהשמחה

במעונו (אה"ע סי' סב סע' יג).

הטעם: ע"ש ששנינו (חגיגה יב:) שמות שבעה רקיעים: וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות, מעון – שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה. ופירוש "שהשמחה במעונו": שהשמחה השלימה במעונו של הקב"ה ולא אצלינו (המנהיג סי' עה עמ' מה)^{כא}.

כא ועיין ספר העיקרים מאמר ב פרק טו.